

ВІДГУК

офіційного опонента **Алексєєнко Тетяни Федорівни**, доктора педагогічних наук, старшого наукового співробітника, завідувача лабораторії соціальної педагогіки Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук України на дисертацію **Роїк Тетяни Олександрівни «Виховання культури родинних взаємин у молодших школярів»**, представлену до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Для сучасної соціокультурної ситуації характерні конфлікти поколінь, зміни в ієрархії цінностей та в культурних орієнтаціях. Це підтверджується численними науковим дослідженнями, а також даними статистики, історіями судових справ, систематичними повідомленнями із ЗМІ про факти домашнього насилля, викличної поведінки дітей і конфлікти з батьками, дитячої бездоглядності, дитячих суїцидів тощо – вони відображають устійливу тенденцію щодо наростання у суспільстві порушених родинних взаємин, проявів неповаги до особистості, які у родинному колі конкретизуються у фактах неповаги батьків до дітей і дітей до батьків, до цінностей і досвіду старших поколінь.

Отже, проблема культури родинних взаємин та шляхів її виховання набуває особливої гостроти. З цих міркувань не тільки актуальність, а й цінність дисертаційного дослідження Роїк Тетяни Олександрівни є незаперечною – вона є певною відповіддю на сучасні виклики. А осмислення проблеми на прикладі виховання молодших школярів дозволяє закласти систему партнерської виховної взаємодії школи і сім'ї від початку навчання дитини та своєчасно і фахово визначити перспективний план усунення або ж профілактики упущень її сімейного виховання.

В узагальненій оцінці дисертації Т.О.Роїк слід відмітити зосередженість автора на обґрунтуванні як теоретичних позицій дослідження, так і експериментальної роботи. Успішності їх здійснення сприяє чітко визначений та узгоджений науковий апарат. Зміст логічно структурований у 3 розділи і

спрямований на розв'язання сформульованих суперечностей. В ньому добре диференційовано констатувальний і формувальний етапи експерименту. Висновки співвідносяться із загальною метою і конкретними завданнями дослідження.

В цілому робота має хороший стиль викладу. В ньому достатньою мірою присутня аналітика та виписана авторська дослідницька позиція.

В основу методології дослідження доцільно покладено системний, аксіологічний, особистісно-орієнтований та діяльнісний підходи. Визначені принципи відповідають суті проблеми, завданням виховання культури родинних взаємин, враховують вікові особливості розвитку молодших школярів, орієнтують на поєднання педагогічного керівництва з ініціативою учнів і достатньо описані. Методологічні підходи та принципи наскрізно зреалізовані у системі взаємодії суб'єктів виховного процесу, якими у даній роботі визначено батьків, молодших, педагогів.

Дисертаційне дослідження Т.О.Роїк містить незаперечну наукову новизну, яка полягає в обґрунтуванні педагогічних умов та розробленні моделі виховання культури родинних взаємин у молодших школярів, в уточненні сутності поняття «виховання культури родинних взаємин».

Аналіз категоріального апарату дослідження засвідчує, що дисертантка добре оволоділа термінами і поняттями проблеми дослідження. І це підтверджується в тому числі і ґрунтовним теоретичним аналізом сутності провідного поняття через його корелюючі, а саме: «виховання», «культура», «взаємини». Авторське визначення поняття «культура родинних взаємин» (с.49-50) співвідноситься з ними за сутнісними характеристиками, але акцентує на процесуальності та таких головних параметрах його вираження, як: «культура спілкування», «культура поведінки», «культура мовлення», «культура емоцій», «ціннісні ставлення» дітей молодшого шкільного віку в умовах родини.

Визначені педагогічні умови (усвідомлення учнями початкової школи необхідності в оволодінні культурою родинних взаємин; набуття молодшими

школярами досвіду культури родинних взаємин; забезпечення співпраці школи та сім'ї) теоретично обґрунтовані й експериментально перевірені.

Не викликає сумніву практичне значення пропонованого дослідження, яке полягає у розробці й упровадженні в практику виховної роботи закладів загальної середньої освіти методики діагностики рівнів вихованості культури родинних взаємин у молодших школярів, і методики виховання культури родинних взаємин у молодших школярів, в тому числі авторської програми «Партнерство заради дитини: крок за кроком».

Повноцінне представлення діагностичної методики в описі дібраних методів діагностики, в тому числі і авторських, а також процедури їх використання у змісті Р. 2. та у Додатках дисертації підтверджує достовірність проведеного експерименту.

В цілому цілісною сприймається авторська модель виховання культури родинних взаємин (Р.3), яка структурована за 4 блоками: цільовим, методологічним, процесуально-технологічним, діагностично-результативним. Ці блоки практично зреалізовані в ході експерименту у конкретних видах роботи. Особливо варто підкреслити методи роботи (серед яких перевага віддавалась інтерактивним), а також те, що було використано індивідуальні, групові та колективні форми роботи (вони дібрані з урахуванням вікових можливостей та інтересів сучасних дітей (квести, перегляди фільмів, добродійні акції, презентації тощо).

Схвально сприймається залучення Тетяною Олександрівною до проведення експерименту на його формувальному етапі у різних видах поурочної та позаурочної роботи класних керівників експериментальних шкіл.

В оцінці проміжних та прикінцевих експериментальних даних, в їх інтерпретації слід відмітити об'єктивне розкриття емоційно-психологічних особливостей родинних взаємин молодших школярів у позитивних та негативних характеристиках, без ідеалізації.

Оцінку рівнів вихованості культури родинних взаємин у молодших школярів здійснено за розробленими і теоретично обґрунтованими у Р.2.

ціннісно-мотиваційним, когнітивним та діяльнісно-поведінковим критеріями, які не викликають заперечення і сприймаються відповідними до досліджуваного явища. Їх примінення дозволило Т.О. Роїк визначити три рівні вихованості: високий, середній, низький.

В опрацюванні результатів експерименту схвальним є представлення даних гендерного аналізу та виявлені відмінності у родинних взаєминах молодших школярів сільських і міських шкіл. Схвальним є також представлення результатів у 19 таблицях та на 8 рисунках – вони вдало ілюструють та конкретизують основний зміст роботи.

Експеримент здійснено на достатній експериментальній базі – вона охоплює 5 областей і м. Київ; вибірка учасників експерименту – 512 учнів 1-4 класів, 272 їхніх батьків і 93 вчителя.

Також достатніми є апробація результатів дослідження та їх упровадження. Основні положення і результати дослідження упроваджено у сучасний освітній процес, що підтверджується довідками.

Таким чином, на підставі аналізу тексту дисертації автореферату Т.О. Роїк та публікацій дисертантки, кількість яких є достатньою (всього 10, з яких 6 – у наукових виданнях), можна зробити висновок про змістовність і повноту викладених позицій, обґрунтованість зроблених висновків. Поставлені в дисертації завдання знайшли своє відображення й розв'язання.

Зміст автореферату ідентичний основним положенням, які подані в тексті дисертації.

Разом з тим, загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі **зауваження й побажання** до змісту роботи:

1. Вважаємо некоректним твердження дисертанта про те, що «у 80-90 роки педагогічній освіченості громадян не надавалось достатнього значення» (с.66). Адже саме в цей період науковцями лабораторії сімейного виховання НДІ педагогіки України були розроблені плани і

програми батьківського всеобучу, а саме: «Школа молодих батьків», «Сім'я і діти», «Формування педагогічної культури сім'ї», які за підтримки товариства «Знання» упроваджувались у всю систему просвіти батьків дошкільників і школярів та успішно використовувались у закладах освіти ще й на початку 2000-х років.

2. В цілому схвалюючи вибір критеріїв та показників оцінки рівнів сформованості культури взаємин, їх співвіднесення із визначеними у теорії компонентами, все ж звертаємо увагу на те, що показники до першого критерію є дещо розлогими.
3. Зважаючи на те, що «взаємини» це завжди двосторонній процес, в експериментальній роботі бажано було б використати перехресні методики.
4. У методиці формувального етапу експерименту доцільно було б більше уваги приділити роботі з батьками учнів молодших класів, оскільки міра культури взаємин у родині та ціннісне ставлення дитини до батьків, першочергово закладається саме батьками, їхнім власним прикладом і стилем сімейного виховання.
5. Більш точного формулювання потребують окремі засоби, представлені на рисунку моделі виховання. Адже процес співпраці школи та родини та медіа- сфера до таких не відносяться. Також звертаємо увагу, що у моделі доречно було б відобразити та конкретизувати всі форми і методи, які описані в процедурі експериментальної роботи у Р.3 та представлені у Додатках. Це значно б збагатило її зміст і додало б тематичної специфіки.
6. Текст дисертації в цілому виписаний переважно на сучасному матеріалі, але звертаємо увагу автора, що деякі використані літературні

джерела є дещо застарілими (80-х років і раніших), оскільки сучасна сім'я і взаємодія батьків і дітей у XXI ст. значною мірою набули нових сенсів і виявляються, здебільшого, в інших моделях спілкування.

Однак, висловлені зауваження і побажання не мають принципового характеру і не впливають на загальну позитивну оцінку дослідження Т.О. Роїк.

На основі аналізу дисертації, автореферату та списку публікацій можна зробити висновок, що виконана робота є цілісним, самостійним, завершеним науковим дослідженням, яке характеризується новизною, має теоретичне і практичне значення та повністю відповідає обраній спеціальності.

Дисертація *«Виховання культури родинних взаємин у молодших школярів»* відповідає вимогам п.п. 9,11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, зі змінами та доповненнями (Постанова Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р.), а її автор – **Роїк Тетяна Олександрівна** – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.07 – теорія і методика виховання.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
завідувач лабораторії соціальної педагогіки
Інституту проблем виховання НАПН України

Т. Ф. Алексєєнко

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
СТВЕРДЖУЮ
Зав. відділу кадрів
Інституту проблем виховання НАПН України

Тетяна Олександрівна Роїк